

Jenna Kajander

**”KOKONAISUUDESSAAN TAPAUS
VAIKUTTAA VARSIN OUDOLTA JA
KIHARAISELTA”**

Tapaustutkimus kerronnallisuudesta katoamistapauksissa
suomalaisessa iltapäivälehdissä 1987–1991

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2021

TIIVISTELMÄ

Jenna Kajander: ”Kokonaisuudessaan tapaus vaikuttaa varsin oudolta ja kiharaiselta”: Tapaustutkimus kerronnallisuudesta katoamistapauksissa suomalaisessa iltapäivälehdissä 1987–1991

Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2021

Tässä tutkielmassa tarkastellaan narratiivisuutta katoamistapausten ympärillä suomalaisessa iltapäivälehdissä 1987–1991. Tarkoituksena on hahmottaa, miten uutisoinnissa ilmennetään katoamistapausten kulkua, ja millaisia henkilökuvia kadonneista on muodostettu. True crimen eli todellisista rikoksista kertovan median suosio on noussut viime vuosina, ja samalla myös katoamistapaukset ovat olleet näkyvästi esillä uutisissa. Katoamisuutisoinnin tarkastelu tarjoaa mahdollisuuden yhteiskunnallisen ilmapiirin tarkasteluun ja samalla voidaan selvittää katoamistapausten viihteellistymisen pidempää kehityskaarta.

Tutkimuksessa on hyödynnetty narratiivista eli kerronnallista tutkimusotetta. Kerronnalliselle tutkimukselle ominaista on keskittyä kerronnalliseen prosessiin eikä pelkästään sen lopputulokseen. Aineistona on Päivälehdien arkistosta löytyvät Ilta-Sanomien katoamistapauksia käsittelevät artikkelit vuosilta 1987–1991. Kaikista artikkeleista valikoitiin tapaukset, jotka olivat saaneet muita tapauksia enemmän mediahuomiota. Näitä oli kaksi: Ensimmäisessä tapauksessa kadonneiksi ilmoitettiin kaksivuotias tyttö ja hänen isoäitinsä, toisessa tapauksessa taas nelihenkinen perhe. Tapauksissa tarkasteltiin erikseen katoamisista muodostettua kerrontaa ja kadonneista muodostettuja henkilökuvia vertaamalla niitä aikakauden poikkeusuutisointiin. Tarkastelun ohessa tutkielmassa analysoitiin syitä uutisoinnin diskurssin taustalla.

Tutkielman tapausten uutisoinnit erosivat toisistaan jonkun verran. Ensimmäisen tapauksen uutisointi noudatti pitkälti aikakaudelle tyypillistä poikkeusuutisointia, ja sitä koskevat julkaisut olivat pääasiassa informoivia. Toisessa tapauksessa sen sijaan nähtävissä selviä eroja poikkeusuutisointiin, sillä se sisälsi enemmän viihteellisiä ilmaisutapoja. Kummassakaan tapauksessa ei luotu kadonneista selkeitä henkilökuvia. Molemmissa tapauksissa on nähtävissä, että osa kadonneista roolitetaan uhrin ja osa taas syyllisen asemaan. Näin ollen katoamisuutisointi on rinnastettavissa aikakauden rikosuutisointiin.

Avainsanat: kadonneet henkilöt, katoamistapaus, true crime, narratiivinen tutkimus, iltapäivälehdistö, Ilta-Sanomien, poikkeusuutisointi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Yhteiskunnallinen taustoitus	6
2.1 Kadonneet henkilöt Suomessa.....	6
2.2 Suomen iltapäivälehdistö 1980- ja 1990-luvuilla	7
3. Tapaus 1 – Kaksivuotiaan ja isoäidin katoaminen.....	10
3.1 Katoamistapauksesta muodostettu tarinan kaari.....	10
3.2 Kadonneista muodostettu kuva	14
4. Tapaus 2 – Nelihenkisen perheen katoaminen lomamatkalla.....	17
4.1 Katoamistapauksesta muodostettu tarinan kaari.....	17
4.2 Kadonneista muodostettu kuva	20
5. Johtopäätökset.....	24
6. Lähteet ja kirjallisuus	27
Liite 1: Vuosina 1987–1991 Ilta-Sanomissa ilmestyneet katoamisiin liittyneet uutisartikkelit	29

1. Johdanto

True crimen eli todellisista rikoksista kertovan median suosio on ollut kasvussa viime vuosina ja myös katoamistapausten uutisointi on ollut varsin näkyvää. Esimerkiksi vuonna 2007 kadonneen Madeleine McCannin tapaus esiintyy monissa kansainvälisissä julkaisuissa yli kymmenen vuotta katoamisen jälkeen. Suomessa Raisa Räisäsen katoaminen vuonna 1999 nousi näkyvästi uudestaan otsikoihin viime vuonna, kun tapauksesta oli kulunut yli kymmenen vuotta. Katoamistapausten uutisoinnin tyyli ja niiden näkyvyys etenkin iltapäivälehdissä herätti oman kiinnostumiseni ja halusin selvittää, onko katoamistapauksia viihteellistetty mediassa aina vai onko kyseessä uusi ilmiö. Samalla uutisointi heijastelee aikakauden yhteiskunnallista ilmapiiriä välittäen tärkeinä pidettyjä arvoja, moraaaleja ja ominaisuuksia. Näitä on mahdollista kartoittaa, kun tarkastellaan, mitä uutisissa korostetaan, ja mitä taas jätetään mainitsematta.

Tutkielmassani tarkastelen sitä, miten katoamistapausten kerronnallisuutta rakennettiin suomalaisessa iltapäivälehdistössä 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Lähestyn pääkysymystäni alakysymysten avulla: Millainen tarinan kaari uutisissa esiintyy, ja miten se on muodostettu? Millaista kuvaa kadonneista on pyritty välittämään uutisissa? Tutkielmani aikarajaukselle on muutama eri syy. Ensimmäiseksi Suomen iltapäivälehdistön muodostuminen on nähty alkaneen *Iltalehden* perustamisesta vuonna 1980.¹ Toiseksi *Ilta-Sanomat* kävi läpi sisällöllinen uudistuksen vuonna 1983,² joka vaikutti siinä julkaistuihin uutisartikkeleihin, enkä koe mielekkääksi tarkastella artikkeleita ennen kyseistä vuotta. Kolmanneksi vuoden 1995 poliisilakiuudistus määrittä esimerkiksi kadonneiden etsinnän ja katoamisen tutkinnan lainsäädännön uudelleen.³ Koen tämän vaikuttaneen kadonneiden tapausten uutisointiin, joten lakiuudistus määrittää ehdottoman takarajan tutkimukselleni. Viimeisimpänä aikarajaukseen vaikutti suomalaisen sanomalehdistön yleinen kehitys 1990-luvun alussa. Lama-aika ja muuttuneet joukkoviestinnän kulutustottumukset vaikuttivat sanomalehtien kysyntään ja näin ollen myös iltapäivälehtien sisältöön.⁴

Kandidaatintutkielmani aineistona käytän *Ilta-Sanomien* artikkeleita vuosilta 1987–1991. Hakulausekkeiden avulla artikkeleita löytyi yhteensä 284 kappaletta, jotka jakautuivat eri vuosille: 1987 84 kpl, 1988 42 kpl, 1989 54 kpl, 1990 60 kpl, 1991 41 kpl. Tutkielman liitteenä 1 on taulukko,

---

¹ Ruuskanen 2010, 62.

² Ruuskanen 2010, 77.

³ Pajuja & Salminen 1996, 10–11. Lakiuudistuksesta tarkemmin 2. luvussa.

⁴ Tommila & Salokangas 1998, 301.

jossa on esitelty tarkemmin artikkelien sisältöä. Aineiston etsiminen osoittautui suhteellisen hankalaksi, sillä katoamista käsittelevien artikkeleiden rajaaminen Päivälehdessä arkiston tietokannasta oli haastavaa. Katoamistapauksista uutisoidessa ei käytetä tiettyä termistöä, vaan tapauksista kirjoitetaan hyvin yleisillä sanoilla ja monipuolisilla ilmauksilla.⁵ Tämän takia joitain artikkeleita on saattanut päästä seulan ohi. Yhtenäisen termistön puutteen takia rajasin aineistosta myös *Ilta-Sanomien* etusivujen otsikot pois, sillä niiden kirjoitusasu on monesti huomionherättävyyden takia värikkäämpi kuin itse artikkeleiden otsikot eivätkä ne välttämättä sisältäneet valitsemiani hakutermejä. Haullani löysin vajaa kymmenen etusivulle päätynyttä katoamistapausta, mutta päätin jättää ne pois, jotta niistä ei muodostuisi vääristynyt kuva tapausten esiintymisestä etusivulla.

Koko aineistosta valitsin yksityiskohtaisempaan tarkasteluun kaksi katoamistapausta, sillä niiden uutisointi oli huomattavasti runsaampaa kuin muiden tapausten, sillä suurimmasta osasta katoamisista uutisointiin vain kerran. Ensimmäinen tapaus koski kaksivuotiaan ja hänen isoäitinsä katoamista, jota käsiteltiin viidessä artikkelissa. Toinen tapaus taas koski nelihenkinen perheen katoamista, josta julkaistiin yhteensä 14 artikkelia. Aineisto sisälsi näiden lisäksi useampia tapauksia, joista oli julkaistu kaksi uutista. Näissä tapauksissa jälkimmäinen julkaisu oli kuitenkin ilmoitusluontoinen artikkeli kadonneen löytymisestä, eivätkä ne pitäneet sisällään muuta kuin perustiedot katoamisesta ja kadonneen löytymisestä. Ne olivat ensimmäisten katoamisilmoitusten ohella myös keskimäärin kaksi kappaletta pitkiä eivätkä tarjonneet materiaalia katoamisesta muodostetun tarinan kaaren tutkimiseen.

Kadonneita henkilöitä koskevaa tutkimuskirjallisuutta on suomalaisella tutkimuskentällä niukasti ja myös kansainvälisten tutkimusten määrä on varsin vähäistä. Englanninkieliset tutkimukset käsittelevät pääasiassa *kadonneen valkoisen naisen syndroomaa (Missing White Woman Syndrome)*⁶, jolla viitataan etenkin yhdysvaltalaisen medialähteiden tapaan uutisoida katoamistapauksista. Käsite kuvastaa median tapaa antaa enemmän huomiota tapauksille, joissa kadonnut henkilö on nuori valkoinen nainen. Tällaisista katoamistapauksista uutisoidaan muita tapauksia kattavammin ja niiden yhteydessä esitetään yleensä enemmän lukijoiden tunteisiin vaikuttavaa materiaalia. Oma tutkielmani lähestyy katoamistapausten uutisointia enemmän yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta, joten kyseiset tutkimukset eivät täysin soveltuneet tutkielmani vertailupohjaksi.

---

⁵ Katoamistapauksesta voidaan esimerkiksi kirjoittaa yksinkertaisesti, että nainen on kadonnut Tampereella tai vaihtoehtoisesti otsikossa voidaan kysellä yleisöltä, olisiko joku nähnyt kyseistä naista Tampereella. Esim. ”Nainen kadonnut Tampereella” tai ”Oletko nähnyt tätä naista?”.

⁶ Colin & Davie 2015, 37.

Koska valitsemaani aihetta koskevia perusteoksia ei löydy, hyödynnän tutkielmassani suomalaista pro gradu -tutkielmaa ja opinnäytetyötä. Lauri Seppä käsitteli sosiaaliantropologian pro gradu -tutkielmassaan sitä, miten *Kadonneet* -TV-sarjassa rakennettiin mielikuvia kadonneista liminaalisuuden⁷ käsitteen kautta.⁸ Käytän tutkielmassani apuna hänen keinojaan kuvata kerronnan muodostamista katoamistapausten ympärille. Aino Kivistö taas käsitteli journalismin koulutusohjelman opinnäytetyössään *kadonneen valkoisen naisen syndrooman* ilmenemistä *Ilta-Sanomien* uutisoinnissa ja MTV:n verkkouutisissa vuonna 2015.⁹ Vaikka *valkoisen naisen syndrooman* tarkastelu ei ole osa omaa tutkielmaani, opinnäytetyö tarjoaa välineen tarkastella kadonneista muodostettua kuvaa uutisoinnissa.

Vaikka tutkimuskirjallisuutta koskien kadonneita henkilöitä on niukasti, on katoamistapauksista uutisointia mahdollista lähestyä poikkeusuutisoinnin näkökulmasta. Poikkeusuutisoinnilla tarkoitetaan yhteiskunnallisia sääntöjä rikkovasta, paheksuttavasta tai muuten poikkeuksellisesta tapahtumasta uutisointia, jollaiseksi myös kadonneista henkilöistä uutisointi voidaan nähdä.¹⁰ Tämä määrittely mahdollistaa poikkeavuusuutisoinnin hyödyntämisen tutkiessani katoamistapausten uutisointia. Rikosuutisointi on yksi keskeisistä poikkeavuusuutisoinnin muodoista, joten hyödynnän siihen vertaillen katoamistapausten uutisoinnin kehitystä ja poikkeavuutta 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Keskeisin teos tutkimuskirjallisuuteni joukossa onkin vuonna 2004 julkaistu Leena Mäkipään pro gradu -tutkielma, jossa hän tarkasteli henkirikosuutisoinnin kehitystä *Ilta-Sanomissa* vuosina 1980–2000. Mäkipää perehtyi myös yleisesti rikosuutisoinnin merkitykseen, ja syihin poikkeusuutisoinnin taustalla.

Rikosuutisoinnissa keskeiseksi käsitteeksi nousee *narratiivinen journalismi*, jolla tarkoitetaan 1960-luvulla syntynyttä journalismin suuntausta, josta käytetään usein myös nimityksiä *uusi journalismi* tai *kaunokirjallinen journalismi*. Sanomalehtien tekstiosioihin alettiin hyödyntää kaunokirjallisuuden ilmaisukeinoja, koska perinteisen objektiivisen journalismin keinoja pidettiin liian yksitoikkoisina. *Narratiivista journalismia* toteutettiin alun perin sanomalehtien viikonloppunumeroissa ja -liitteissä, mutta myöhemmin se levisi kaikkiin päivittäisjournalismin osa-alueisiin.¹¹ *Narratiivisessa*

---

⁷ Liminaalisuudella tarkoitetaan väliaikaista vaihetta, jossa henkilö on kahden sosiaalisen kategorian välissä. Katoamisten yhteydessä tällä voidaan tarkoittaa katoamisen ja löytymisen välistä aikaa, ks. Seppä 2016, 2–3.

⁸ Seppä 2016.

⁹ Kivistö 2016.

¹⁰ Mäkipää 2004, 21.

¹¹ Mäkelä & Karttunen 2020, 253.

journalismissa uutisoitavasta aiheesta muodostetaan kertomus, jonka keskiössä ovat tapahtumaketjun herättämät subjektiiviset kokemukset ja tuntemukset.¹² Tarinankerronnan peruspiirteiksi määritellään tapahtumasarjan esittäminen, kokemuksellisuuden korostaminen ja yksityiskohtien viljeleminen.¹³ Tarkastelen tutkielmassani, miten tapahtumasarja esitetään lukijalle, miten yksityiskohtaisesti tapahtumat esitetään ja tuodaanko asianosaisten tunnekokemuksia mahdollisesti esille, ja jos tuodaan, miten paljon.

Hyödynnän tutkielmassani narratiivista tutkimusotetta. Vaikka narratiiviset tarkastelutavat voidaan nähdä pääasiassa kirjallisuustieteen metodeina, ovat ne nykyään yleistyneet useimpien ihmistieteiden keskuudessa oltaessa kiinnostuneita muodostamaan tarinallisia tulkintoja todellisista tapahtumista.¹⁴ Narratiivisuus eli kerronnallisuus ei tarkastele pelkästään kerronnan lopputulosta, vaan myös kertomisen prosessia. Kerronnallisissa tutkimuksissa keskitytäänkin selvittämään, miten todellisuutta rakennetaan esitetyssä narratiivisessa diskurssissa. Hannu Heikkinen pohjaa kerronnallisuuden tarkastelua näkemykseen, että kertomusten luominen on ”ihmiselle lajityypillinen tapa hahmottaa itseään ja todellisuutta sekä koota ja muodostaa tietoa ympäröivästä todellisuudesta ja sen tapahtumista”.¹⁵ Haastattelut ja erinäiset muut muistelmät ovat yleisiä aineistoja narratiivisissa tutkimuksissa. Kuitenkin tutkimusotetta voi hyödyntää myös muiden aineistojen tarkastelussa, mikäli niistä on mahdollista nostaa esille tarinallisia tulkintoja.¹⁶ Koska tarkastelen kerronnallisuuden muodostumista iltapäivälehdissä, pidän narratiivisen tutkimusotteen valitsemista hyvänä valintana aineistoni ja tutkimuskysymyksen kannalta.

Tutkielmani käsittelee lähihistoriaa ja aineistonani olevat artikkelit ovat vain 30–40-vuotta vanhoja. Artikkeleissa käsitellään henkilöitä myös hyvin tunnistettavasti, sillä heidät esitellään koko nimellään ja osasta heistä on myös julkaistu valokuvia. Seppä tuo pro gradu -tutkielmassaan esille näkökulman, että julkaistujen mediatuotteiden kohdalla eettinen pohdinta on tehty jo ennen niiden alkuperäistä julkaisua. Hän pohjaa päätelmänsä Arja Kuulan Tutkimusetiikka-teoksessa (2006) esittämälle näkemykselle, ettei julkisten mediatuotteiden tutkiminen edellytä tutkijalta mitään etukäteisinformointia.¹⁷ Tästä huolimatta olen päättänyt olla käyttämättä kadonneiden henkilöiden koko nimeä tutkielmassani. Mielestäni nimien esittäminen ei tuo tutkimustulosten näkökulmasta

---

¹² Virtanen 2020, 7.

¹³ Virtanen 2020, 9.

¹⁴ Hänninen 2018.

¹⁵ Heikkinen 2018.

¹⁶ Hänninen 2018.

¹⁷ Kuula 2006, ks. Seppä 2016, 7–8.

lisäarvoa eikä niiden pois jättäminen vie mitään oleellista sisällöstä pois. Käytän kadonneista tunnistamisen helpottamiseksi heidän etunimensä ensimmäistä kirjainta ja nelihenkisen perheen tapauksessa käytän heidän sukunimensä ensimmäistä kirjainta. Näin vältän esittämästä liian arkaluontoista ja tunnistettavaa sisältöä kadonneista, vaikka aineistoni on vapaasti saatavilla kenelle tahansa Päivälehdien arkistossa.

Tutkielmani rakenne on temaattinen. Johdannon jälkeen taustoitan hieman suomalaisen iltapäivälehdistön asemaa ja toimintaa 1980- ja 1990-luvuilla. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään katoamistapausten uutisointia. Käsittelen kumpaakin tapausta erikseen ja kerron kummankin tapauksen alussa lyhyesti katoamistapausten kulusta. Ensimmäiseksi tarkastelussa on kaksivuotiaan ja hänen isoäitinsä katoaminen, minkä jälkeen siirryn tarkastelemaan nelihenkisen perheen katoamista. Olen jakanut tapausten käsittelyt alalukuihin, joissa käsittelen katoamistapauksesta muodostettua kerrontaa ja kadonneista välitettyä kuvaa. Käsittelyosioiden jälkeen tuon tutkielmani tulokset esille johtopäätöksissä.

2. Yhteiskunnallinen taustoitus

Ennen aineiston tarkempaa tarkastelua tulee aihe liittää osaksi suurempaa yhteiskunnallista kontekstia. Tämän kappaleen alaluvuissa tarkastellaan ensin kadonneiden henkilöiden määrää Suomessa ja kansallisia viranomaiskäytänteitä katoamisten ympärillä. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan 1980- ja 1990-lukujen iltapäivälehdistöä ja mediakentällä tapahtuvia muutoksia, jotka vaikuttivat myös kadonneista uutisointiin.

2.1 Kadonneet henkilöt Suomessa

Suomessa tehdään poliisille vuosittain noin 2000 katoamisilmoitusta. 1980-luvun aikana samainen luku oli vielä alle 200.¹⁸ Kadonneiden määrä lisääntyy vuosittain, mutta myös katoamisilmoituksia kirjataan lisääntyvissä määrin.¹⁹ Eräs merkittävä tekijä tämän taustalla on vuoden 1995 poliisilakiuudistus, jolla oli suuri vaikutus kadonneiden etsimisen ja katoamisten tutkinnan kehittymiselle. Aiempi poliisilaki ei eritellyt kohtaa katoamisten tutkinnalle, vaan perusteet otettiin kolmesta lakikohdasta, jotka perustuivat yleisen järjestyksen ja turvallisuuden takaamiselle.²⁰ Kadonneista tehdyt katoamisilmoitukset, niin kutsutut S-ilmoitukset, kirjattiin valtakunnalliseen etsintäkuulutusrekisteriin eli ETSI-rekisteriin. Mikäli henkilö löydettiin myöhemmin elävänä tai kuolleen, hänen etsintäkuulutuksensa peruttiin tai poistettiin, ja tiedot siirrettiin valtakunnalliseen etsintäkuulutusten historiarekisteriin eli ETSH-rekisteriin.²¹

Pajuoja ja Salminen julkaisivat vuonna 1996 Keskusrikospoliisille tehdyn tutkimuksen, jossa he tarkastelivat kadonneiden ihmisten rekisteröintiä ja katoamistapausten tutkintaa. Tutkimuksen aineisto oli vuosilta 1980–1995 ja aineistoa tarkasteltiin erikseen ETSI- ja ETSH-rekisterien kohdalla. Selvinneitä eli ETSH-rekisterissä olleita katoamisilmoituksia oli yhteensä 620 ajalta 1991–1995. Tutkimuksessa tarkasteltiin 200 ilmoituksen otosta, joissa 83 % kadonneista oli löytynyt elossa, 13 % kuolleen ja 3 % tieto löytymisen olosuhteista puuttui.²² Kadonneista 62 % oli miehiä ja noin 41 % oli katoamishetkellä 25–44-vuotiaita²³ Alaikäisiä oli ilmoitettu kadonneeksi 28 %, mutta korkea

---

¹⁸ Lievonen 2011, 9.

¹⁹ Pajuoja & Salminen 1996, 6–7.

²⁰ Poliisilaki 4§ I:n momentti sekä 1§ 1:n ja 3:s momentti, ks. Pajuoja & Salminen 1996, 10.

²¹ Pajuoja & Salminen 1996, 28.

²² Pajuoja & Salminen 1996, 32.

²³ Pajuoja & Salminen 1996, 31.

edustus selittyy lasten tarkoituksenmukaisella karkaamisella esimerkiksi sijaiskodeista.²⁴ ETSH-rekisteriin kirjatuihin kadonneista vain 4 % oli ulkomaan kansalaisia.²⁵ Ilmoitetuissa tapauksissa yhdessä epäiltiin henkirikosta ja 34 % kadonneista tiedettävästi kärsi mielenterveysongelmista.²⁶

2.2 Suomen iltapäivälehdistö 1980- ja 1990-luvuilla

Suomen iltapäivälehdistö koostuu kahdesta lehdestä: *Ilta-Sanomista* ja *Iltalehdestä*. *Ilta-Sanomien* julkaistiin ensimmäisen kerran jo vuonna 1932. *Helsingin Sanomien* omistaja Eljas Erkko halusi uutisoida kattavasti äärioikeistolaisten edustaman Lapuan liikkeen valtaannousupyrkimyksestä, Mäntsälän kapinasta. Ajatuksena oli, että lisäämällä uutisointia Erkko saisi painostettua Suomen hallitusta kukistamaan aseistetun kapinan nopeammin. Alun perin *Ilta-Sanomien* tarkoituksena oli toimia *Helsingin Sanomien* lisäjulkaisuna, joka kattaisi pelkästään kapinan tapahtumat. Julkaisua päätettiin kuitenkin jatkaa kapinan kuihtumisen jälkeen, ja lehti alkoi ilmestyä säännöllisesti 15. lokakuuta 1932. Sisällöllisesti *Ilta-Sanomien* vastasi paljon emolehteään, sillä molemmat tuottivat sisältöä samoilla resursseilla.²⁷

Vuonna 1980 *Ilta-Sanomien* sai itselleen haastajan. *Uusi Suomi Oy* oli huolissaan nimikkojulkaisunsa menestyksestä, sillä sen levikin kääntynyt laskuun. *Uusi Suomi* oli vielä tuolloin Suomen suosituin kakkoslehti²⁸, mutta se oli ajautunut 1970-luvulla taloudellisiin vaikeuksiin. Lehti yritettiin pelastaa lehtiudistuksella, jonka tarkoitus oli kerätä uutta varallisuutta toimitukselle. Syksyllä 1980 *Uusi Suomi Oy* julkaisi *Uuden Suomen* rinnalle kaksi uutta lehteä: *Kauppalehden* ja *Iltalehden*. Tarkoitus oli luoda *Iltalehden* myötä *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* kaltainen lisäjulkaisusuhde, mutta se osoittautui haastavaksi. *Iltalehden* sisällä vallitsi eroava näkemys lehden sisällöllisen kehityksen suunnasta, mikä aiheutti eripuraa lehtien toimitusten sisällä. Taloudelliset vaikeudet koituivat kuitenkin *Uuden Suomen* kohtaloksi, ja lehti ilmestyi viimeisen kerran vuonna 1991.²⁹

Iltalehteä ei pidetty *Ilta-Sanomien* toimituksessa heti alussa kilpailevana lehtenä, vaan sen uskottiin menettävän suosiotaan ajan kuluessa. Vasta myöhemmin 1980-luvulla toimituksessa havahduttiin uuteen kilpailuasetelmaan. Vuonna 1983 *Ilta-Sanomille* nimitettiin ensimmäinen *Helsingin*

---

²⁴ Pajuoja & Salminen 1996, 39.

²⁵ Pajuoja & Salminen 1996, 32.

²⁶ Pajuoja & Salminen 1996, 35.

²⁷ Ruuskanen 2010, 72–73.

²⁸ Ykköslehdellä viitataan jonkun maantieteellisen alueen johtolehteen ja kakkoslehdellä tarkoitetaan kaikkia muita alueen lehtijulkaisuja, ks. Tommila & Salokangas 1998, 244.

²⁹ Ruuskanen 2010, 73–76.

Sanomista erillinen päätoimittaja Vesa-Pekka Koljonen. Hänen tehtävänä oli uudistaa lehden sisältö vastaamaan uutta markkinatilannetta. Pelkän tiedonvälittämisen sijaan myynti alettiin nähdä lehden toimituksessa eräänä journalismin ulottuvuutena.³⁰ Uudistus ei kuitenkaan ollut poikkeuksellinen Suomen sanomalehdistökentällä, vaan se oli pikemminkin osa yleistä muutostrendiä. Jo 1970-luvun jälkeen sanomalehdissä oli siirrytty aiemmasta poliittisesta journalismista kohti yleisöä koskettavien aiheiden uutisointia.³¹

Yhtenä merkittävänä tekijänä *Ilta-Sanomien* kehittämisessä markkinaohjautuvaiseen suuntaan oli yleisen joukkoviestinten välisen kilpailun voimistuminen. Taloudellisen kilpailun nähdään johtaneen myös sanomalehdistön viihteellistymiseen.³² Televisio ja radio kasvattivat suosiotaan, ja lehdistö joutui kilpailemaan uusien mediaformaattien kanssa. 1980-luvulle asti *Yleisradiolla* oli ollut monopoliasema televisio- ja radiotoiminnassa, mutta se menetti asemansa mainosrahoitteisten televisio- ja radiokanavien, *Kolmoistelevisio* ja *Nelosen*, kasvattaessaan suosiota kansalaisten keskuudessa.³³ Sähköisen viestinnän kasvattaessaan suosiotaan monet paperisen lehdistön edustajat muuttivat ulkoasuun värikkäämmäksi ja huomiota herättävämmäksi esimerkiksi kuvilla.³⁴ Myös sisällöllisiä uudistuksia tehtiin ja uutisia valittaessa alettiin painottaa enemmän kuluttajien toiveita ja odottamuksia.³⁵

Sanomalehtien sisällöllinen muutos johti myös lehden toimituksen sisällä tapahtuneisiin asennemuutoksiin. Sen tarkoituksiksi muodostui välittää yleisölle sellaista tietoa, jonka kuulemiseen journalistit uskoivat heillä olevan oikeus. Muutos loi uutisjournalismille uudenlaiset ihanteet, joiden pohjalta ammattikunta toi itselleen yleisiä ohjeistuksia.³⁶ Vuonna 1983 *Sanomalehtimiesten liitto* julkaisi uudistetun painoksen *Lehtimiehen ohjeista*, joka piti sisällään keskeiset eettiset normit, jotka jokaisen toimittajan tuli huomioida työssään.³⁷ Nämä pitivät sisällään esimerkiksi ohjeistukset totuudenmukaisuusvaatimuksesta³⁸ ja rikosuutisia koskevasta uutisoinnista. Hyvän lehtimiestävän noudattamista valvoi jo vuonna 1968 perustettu *Julkisen sanan neuvosto*.³⁹

---

³⁰ Ruuskanen 2010, 77.

³¹ Tommila & Salokangas 1998, 274.

³² Mäkipää 2004, 51.

³³ Ruuskanen 2010, 59.

³⁴ Tommila & Salokangas 1998, 270.

³⁵ Mäkipää 2004, 51.

³⁶ Tommila & Salokangas 1998, 277.

³⁷ Bruun ym. 1983, 135.

³⁸ Tarkoitetaan toimittajan huolenpitoa siitä, että lehden lukijalla on mahdollisuus erottaa toisistaan tosiasiat ja mielipiteet ja että otsikolla on tekstissä kate, ks. Bruun ym. 1983, 136.

³⁹ Tommila & Salokangas 1998, 277.

Suomen sanomalehdistön noususuhdanne päättyi 1990-luvun alussa. Lama-aika aiheutti ongelmia lehdistölle, sillä tilaajien huonontunut taloudellinen tilanne johti myös useiden lehtien levikin vähenemiseen koko Suomessa.⁴⁰ Kehitys ei kuitenkaan ollut kansainvälisellä mittakaavalla poikkeuksellista. Etenkin monissa kehittyneissä teollisuusmaissa sanomalehtien kulutus oli alkanut kääntyä laskuun 1990-luvun lopulle tultaessa, vaikka ne eivät Suomen tavoin kärsineetkään lamasta.⁴¹ Poikkeuksen tästä kehityksestä muodostivat kuitenkin iltapäivälehdet. Iltapäivälehtien levikki jatkoi kasvuaan lamasta huolimatta, ja mittavin kasvu tapahtui vuosien 1987 ja 1992 välillä.⁴²

---

⁴⁰ Tommila & Salokangas 1998, 303.

⁴¹ Kunelius 2003, 111.

⁴² Ruuskanen 2010, 62.

3. Tapaus 1 – Kaksivuotiaan ja isoäidin katoaminen

Marraskuun 25. päivänä vuonna 1989 Eurassa asuva isoäiti R ja hänen tyttärentyttärensä F lähtivät ajamaan iltakymmenen aikoihin isoäidin kotipihasta punaisella Volvolla. Auto löytyi viikkoa myöhemmin hylättynä ojan pohjalta noin kolmen kilometrin päässä kotipihasta. Maaliskuussa vuonna 1990 R ja F löydettiin paleltuneina alle kilometrin päässä autosta. Poliisi epäili kaksikon ajoneuvon suistuneen metsätieltä ojaan, minkä seurauksena he olivat päättäneet jatkaa matkaa kävellen metsän läpi. Pimeän ja lumisen sään takia he olivat kuitenkin eksyneet, ja kävivät makuulle odottamaan aamua. Molempien kuolinsyiksi esitettiin mahdollinen hypotermia.⁴³

3.1 Katoamistapauksesta muodostettu tarinan kaari

Ensimmäinen katoamistapausta käsittelevä artikkeli julkaistiin hieman yli viikko varsinaisen katoamisen jälkeen. Kadonneet olivat poistuneet talon pihasta autolla 25. marraskuuta, mutta katoamisilmoitus tehtiin vasta yhdeksän päivää myöhemmin, kun R:n auto oli löydetty ojasta. Toimittaja oli saanut katoamisesta tiedon vasta poliisille tehdyn katoamisilmoituksen pohjalta, joten tapaukseen hidas reagointi ei näin ollen johtunut lehdistöstä; ensimmäinen tapausta käsittelevä artikkeli julkaistiin päivä katoamisilmoituksen jälkeen.⁴⁴ Koska 1990-luvun alussa poikkeusuutisointi toteutettiin lähes puhtaasti viranomaisilta saatujen lausuntojen ja tiedotteiden pohjalta, viive katoamisen ja tapauksesta uutisoinnin välillä ei ollut poikkeuksellista.⁴⁵ *Ilta-Sanomissa* tartuttiin varsin nopeasti tapaukseen, ja ensimmäinen sitä koskeva artikkeli sai suhteellisen paljon palstatilaa. Siinä missä yleensä kadonneista ilmoitetut artikkelit olivat 2–3 palstan pituisia kirjoituksia tiedotussivuilla, tämä julkaisu oli pituudeltaan melkein puoli sivua. Se oli painettu ensimmäiselle aukeamalle ja se oli varustettu isolla otsikolla. *Ilta-Sanomien* toimituksessa kiinnitettiin välittömästi huomiota tapaukseen ja näyttääkin, että toimitus näki siinä huomionarvoista uutisarvoa.

Katoamistapauksesta julkaistiin yhteensä kahdeksan artikkelia, joissa luonnehdittiin katoamiseen johtaneita tapahtumia. Viranomaisten antamien tietojen lisäksi osassa artikkeleista tuotiin esille myös kadonneiden mahdollisista olinpaikoista tehtyjä havaintoja. Tiedot oletetuista tapahtumien kulusta perustuivat viranomaisten saamiin yleisövihjeisiin. Poliisin saamien silminnäkijähavaintojen

---

⁴³ *Ilta-Sanomien* 28.3.1990, 5.

⁴⁴ *Ilta-Sanomien* 5.12.1989, 5. R:stä käytetään ensimmäisessä artikkelissa väärää nimeä. Seuraavissa artikkeleissa nimi on korjattu, joten välttääkseni sekaannuksen käytän tutkielmani yhteydessä hänestä pelkästään korjattua nimeä.

⁴⁵ Mäkipää 2004, 33–34, 59–60.

perusteella tapahtumista uutisoitiin seuraavasti: R ja F olivat olleet Pieksämäen juna-asemalla 3. joulukuuta ja siirtyneet junalla Tampereelle viisi päivää myöhemmin.⁴⁶ Tämän jälkeen he olivat jatkaneet matkaa kotipaikkakunnalleen Euraan, Kauttuan liikekeskukseen, jossa heistä tehtiin mahdollinen havainto 21. joulukuuta.⁴⁷ 14. tammikuuta R:n ja F:n ilmoitettiin olevan yhdessä lomailmassa Teneriffan Puerto de la Cruzissa ja lomamatkan uskottiin jatkuneen ainakin tammikuun 31:seen päivään asti.⁴⁸

Edellisessä kappaleessa luonnehdittua tapahtumakaarta ei kuitenkaan esitetty yhtenäisenä katoamista käsittelevissä uutisartikkeleissa. Kerronta alkoi jokaisessa ilmestyneessä artikkelissa alusta, eikä aiemmissa julkaisuissa esitettyjä tietoja välttämättä mainittu ollenkaan. Ainoastaan Teneriffalla tehdyn havainnon yhteydessä ilmaistiin, että poliisin saama uusi vihje oli mahdollista jatkumoa edellisessä artikkelissa esitetyle silminnäkijähavainnolle.⁴⁹ Tämä kerrontatyyli mahdollisti ymmärrettävän narratiivisen kokonaisuuden luomisen lukijalle, sillä mahdollisiin ristiriitoihin ei otettu kantaa. Lukijalle annettiin yhden uutisen sisällä yksi yhtenäinen narratiivi.⁵⁰ Katoamistapauksen uutisointi muistuttaa paljon aikakauden rikosuutisointia, jonka ominaispiirteenä oli juonellinen tarinankulku. Iltapäivälehdet ovat olleet perustamisestaan lähtien yksikköjulkaisuja, joten uusien lukijoiden houkuttelu seuraamaan tapahtumien etenemistä on mahdollisesti ollut yksi motiiveista tämän kerrontatyylin takana.

Merkittävin toimija uutisartikkeleissa oli tapahtumista kertova poliisi. Poliisi kertoi saamistaan näköhavainnoistaan ja viranomaisten toteuttamista protokollista. Poliisi myös kommentoi saamiaan vihjeitään lehdistölle. Esimerkiksi 4. tammikuuta 1990 julkaistussa artikkelissa poliisi kertoo paikallisten saaneen naiselta puheluja, jotka hänen mielestään vaikuttivat ”aidon tuntuisilta”.⁵¹ Poliisin esittämä kommentointi pysyi ammattimaisena ja lausuntojen päällimmäisenä tarkoituksena oli tuoda esille viranomaisten työpanos tapaukseen liittyen. Poliisin tekemiä toimia korostettiin, kun esille tuotiin Suomen poliisin sekä Interpolin ja Teneriffan poliisin välinen yhteistyö.⁵² Leena Mäkipää esittää, että poikkeusuutisoinnin yhteydessä on välillä painotettu viranomaistyöhön liittyviä erilaisia yksityiskohtia, kuten yhteistyötä useamman poliisilaitoksen välillä. Suurelle yleisölle haluttiin esittää, että viranomaiset käyttivät kaikkia mahdollisia resursseja tapauksen selvittämiseksi,

---

⁴⁶ Ilta-Sanomat 18.12.1989, 48; 4.1.1990, 5.

⁴⁷ Ilta-Sanomat 4.1.1990, 5.

⁴⁸ Ilta-Sanomat 29.1.1990, 5; 6.2.1990, 11.

⁴⁹ Ilta-Sanomat 6.2.1990, 11.

⁵⁰ Mäkipää 2004, 31.

⁵¹ Ilta-Sanomat 4.1.1990, 5.

⁵² Ilta-Sanomat 29.1.1990, 5.

minkä tarkoituksena oli korostaa poliisin aktiivisuutta ja merkitystä yhteiskunnassa keskeisenä kontrolliviranomaisena.⁵³ Poliisia pidettiin luotettava henkilönä yhteiskunnassa, ja näin ollen heidät nähtiin myös luotettavana kertojana.

Viranomaisten näkemysten ohella artikkelien esittämä tarina tarjoaa lukijoille pohjaa myös tapahtumienkulusta spekuloinnille. Toimittaja raportoi lukijoille silminnäkijähavainnoista, joita viranomaiset eivät olleet pystyneet vahvistamaan. Tämän lisäksi tapaukselle annettiin lehden numeroissa huomattavasti enemmän palstatilaa kuin muille katoamistapauksille, vaikka tutkinta ei varsinaisesti edennyt artikkeleiden välissä. Toimittaja julkaisi myös kaksi artikkelia, joissa käsiteltiin kadonneista tehtyjä mahdollisia silminnäkijähavaintoa Teneriffalla, vaikka poliisin saamista vihjeistä noin viisikymmentä havaintoa oli tehty Suomesta ja vain kolme Teneriffalla.⁵⁴ Toimittajan tekemien valintojen taustalla on nähtävissä halu herättää lukijoiden mielenkiinto, jotta he seuraisivat tapauksen etenemistä ja jatkaisivat lehtien ostamista uusien käänteiden toivossa. Yksi syy poikkeavuuden esittämiseen mediassa on tuottaa viihdettä suurelle yleisölle.⁵⁵ Voidaan katsoa, että iltapäivälehdistön välinen kilpailu on saattanut johtaa F:n ja R:n katoamistapauksen sensaatiohakuiseen uutisointiin. Toimittaja toi esille lukijoiden mielenkiintoa herättäviä vaihtoehtoisia tarinankaaria sen sijaan, että olisi painottanut katoamiseen johtanutta todennäköistä tapahtumaketjua.

Toimittajan kertoman tapahtumakulun lisäksi kahdessa katoamista käsittelevässä artikkelissa oli osana pätkiä haastatteluista. Ensimmäinen haastateltavista oli osana uutisartikkelia, jossa kerrotaan R:n ja F:n löytymisestä. Haastattelussa tutkintaa johtanut komisario kertoo löytöhetkestä, esittää syitä kadonneiden menehtymiselle ja avaa kuolinsyytutkimusten jatkoa.⁵⁶ 1990-luvun alun poikkeusuutisoinnissa viranomaisten rooli oli asiantuntijatiedon ja tapauksen liittyneiden tosiseikkojen kertominen yleisölle. Poliisi tai muut viranomaiset harvoin ottivat kantaa tapauksiin ja niiden edustajat esitettiin enemmän osana instituutiota kuin inhimillisinä toimijoina.⁵⁷ Myös tässä tapauksessa viranomaishaastattelulla näyttää olleen enimmäkseen informatiivinen merkitys. Haastattelussa kuitenkin nostettiin esille komisarion lausahdus tilanteen eriskummallisuudesta. Tunneilmaisulla artikkeli rikkoo aikakaudelle ominaista komisarion roolia täysin neutraalina ja objektiivisena viranomaisinstituutiona. Toimittajan valinta osoittaa viranomaisen oudoksuva suhtautuminen tapaukseen on mahdollista nähdä keinona lisätä tai ylläpitää lukijoiden mielenkiintoa.

---

⁵³ Mäkipää 2004, 79–80.

⁵⁴ Ilta-Sanomat 28.3.1990, 5.

⁵⁵ Ericson & al. 1987, ks. Mäkipää 2004, 23.

⁵⁶ Ilta-Sanomat 28.3.1990, 5.

⁵⁷ Mäkipää 2004, 79–83.

Toinen haastateltavista oli R:n aviomies, jonka haastattelu oli ensimmäisessä tapausta käsittelevässä artikkelissa. Hän kertoo illan mahdollisista tapahtumista omasta näkökulmastaan tuoden muun muassa esille, että ei uskonut R:lle ja F:lle tapahtuneen mitään vakavaa.⁵⁸ Haastattelun julkaiseminen erottaa tapauksen uutisoinnin aikakaudelle tavanomaisesta poikkeavuusuutisoinnista. Omaiset, ystävät tai naapurit eivät olleet oleellisia henkilöitä kertomaan tapahtumien kulusta, joten heidät jätettiin usein uutisoinnin ulkopuolelle.⁵⁹ Yksityisten kansalaisten haastatteluja julkaistiin rikosuutisoinnin yhteydessä, kun tarkoituksena oli saada todistajanlausunto uhrin tai rikollisen luonteesta, kuvata tapahtumien herättämiä tunteita osallisten keskuudessa tai tuoda esille, miten yleisesti reagoitiin johonkin uutisoinnin kohteena olleeseen ilmiöön.⁶⁰ Toimittaja kuitenkin päätti ottaa R:n aviomiehen haastattelun osaksi tarinankerrontaa. Viranomaishaastattelun ohella hän muodosti lukijalle kuvaa katoamisen jälkeisistä tapahtumista ulkopuolisen toimijan, kadonneiden omaisen, kerronnan kautta. Kuvaamalla katoamisen vaikutusta kadonneiden lähipiirissä hän mahdollisesti pyrki luoda lukijalle jonkinlaista yhteyttä kadonneisiin.

R:n ja F:n löytymistä käsittelevässä uutisartikkelissa kuvataan melko tarkasti kadonneiden löytöpaikkaa. Artikkelin ingressissä heidän esitetään ”jäätäneen sylikkään”. Kuvausta löytöhetkestä jatketaan komisarion haastattelussa, jossa hän toteaa R:n ja F:n asennon muistuttaneen ”levolle asettumista”.⁶¹ Artikkelissa käytetty kieli eroaa muista tapausta käsittelevistä artikkeleista, sillä siinä käytetään ilmaisuja, joiden voidaan olettaa herättävän lukijoissa tunnereaktioita. Pelkän informatiivisen tiedon sijaan toimittaja luo ingressissä varsin selkeän kuvan, jonka hän haluaa lukijoiden muodostavan mielessään. Mervi Pantti tuo tutkimuksessaan esille, että toimittajan tehtävä ei ole määrätä tai manipuloida lukijan kokemia tunteita, vaan välittää niitä. Hän kuitenkin esittää, että uutiset ja artikkelit on luotu herättämään lukijoissa tietynlaisia tunteita.⁶² Toimittaja on voinut olettaa R:n ja F:n katoamistapauksen lopputuloksen selviämisen jälkeen lukijalla heräävän uutisartikkelia lukiessaan surullisia ja järkyttyneitä tunnereaktioita. Tapauksen lopputulos oli monella tapaa odottamaton, sillä poliisi oli saanut useita havaintoja kadonneesta kaksikosta ympäri Suomea ja ulkomailta. Näin ollen voi nähdä, että uutisartikkelissa muodostetun levollisen mielikuvan olleen toimittajan tapa pehmittää lukijalle muodostuneita kielteisiä tunteita.

---

⁵⁸ Ilta-Sanomat 5.12.1989, 5.

⁵⁹ Mäkipää 2004, 92.

⁶⁰ Mäkipää 2004, 35.

⁶¹ Ilta-Sanomat 28.3.1990, 5.

⁶² Pantti 2009, 203–204.

3.2 Kadonneista muodostettu kuva

Katoamistapauksen toisen osapuolen, R:n, kerrotaan olleen katoamishetkellä 45-vuotias nainen. Tämän lisäksi hänestä julkaistusta kuvasta käy ilmi, että hän oli normaalipainoinen ja hänellä oli tummat hiukset. Kuvan perusteella ei kuitenkaan pysty päättelemään R:n pituutta tai mitä hänellä oli päällään, sillä valokuva näyttää olevan peräisin kotialbumista.⁶³ Katoamistapauksesta muodostetussa kerronnassa R:n ulkonäöstä nostetut yksityiskohdat keskittyivät lähinnä tavanomaisiin tuntomerkkeihin⁶⁴, kuten ikään tai sukupuoleen. Tuntomerkkejä tuotiin esille kuitenkin hyvin rajoitetusti. Uutisartikkeleiden tekstiosioissa ei ole tarkempia mainintoja R:n ulkonäöstä, vaan lukijan muodostaa mielikuva hänestä julkaistun valokuvan perusteella. Kuva oli kuitenkin ensimmäisen kerran esillä vasta neljännessä tapausta käsittelevässä artikkelissa, joten ennen tätä lukijalla oli tiedossa kadonneesta pelkkä nimi ja ikä.

R:n luonteenpiirteistä, käyttäytymistavoista ja tunnetiloista on mahdollista tehdä erinäisiä päätelmiä uutisartikkeleiden perusteella. Ensimmäisessä tapausta käsittelevässä artikkelissa toimittaja tuo esille R:n poistuneen F mukanaan perheriidan jälkeen. Syitä riitelylle ei kuitenkaan avattu tarkemmin. Samaisen artikkelin yhteydessä R:n aviomies esitti R:n käytöksestä seuraavia huomioita:

[...] R piilottelee pikku-F:n kanssa jossain.

Ei se tytölle ainakaan mitään tee. F on sille kaikki kaikessa.

[...] R oli aiemminkin ollut päiviä poissa olinpaikkaansa ilmoittamatta.

Lähtönsä syytä hän ei ollut mitenkään selittänyt.

Hän ei ollut myöskään sanonut, mihin he F:n kanssa ovat yönselkään menossa.⁶⁵

Kerronnassa ei muodostettu tarkkaa henkilökuvaa R:stä, mutta toimittajan esille nostamista kommentteista on mahdollista tehdä huomioita. R:n voidaan olettaa olleen riitelyn takia kiihtyneessä tunnetilassa poistuessaan kotoa. Aviomiehen esittämä oletus ”piilottelusta” viittaa R:n osalta tiedostettuun toimintaan olla näkemättä aviomiestänsä tai muita perheenjäseniään. R:n äkkinäistä päätöstä lähteä voisi pitää poikkeuksellisenä käytöksenä, mutta R:n aviomies huomautti, ettei päiväkausia poissa oleminen ilman olinpaikan ilmoitusta ollut R:lle epätavallista. Tuohtuneesta tilasta

---

⁶³ Ilta-Sanomat 4.1.1990, 5.

⁶⁴ Kivistö käyttää opinnäytetyössään iästä, sukupuolesta ja ulkonäköön liittyvistä piirteistä nimitystä tavanomaiset tuntomerkit, ks. Kivistö 2016, 26.

⁶⁵ Ilta-Sanomat 5.12.1989, 5.

viestii myös komisarion haastattelussa esille noussut huomio, että R näytti ajaneen katoamisilmana vailla päämäärää.⁶⁶

Katoamistapauksen toisen osapuolen, F:n kerrotaan olleen katoamishetkellä kaksivuotias tyttö. R:n kuvan yhteydessä julkaistiin myös F:stä valokuva, josta käy ilmi, että hänellä oli lyhyet vaaleat hiukset. Muita päätelmiä F:n ulkonäöstä ei pysty kuvan perusteella tekemään. Valokuva näyttää myös olleen peräisin kotialbumista ja F:llä on kuvassa naurava ilme.⁶⁷ Katoamistapausta käsittelevässä kerronnassa tuotiin F:n tuntomerkkejä esille vähemmän kuin hänen isoäidistensä. Uutisartikkelien tekstiosioissa ei myöskään ole hänen ulkonäöstään mainintoja. Samoin kuten R:n kohdalla, valokuva julkaistiin vasta myöhemmin tapauksen edetessä, joten lukijalla oli tiedossa myöskin hänestä pelkkä nimi ja ikä. Kuvalla näytti olevan kuitenkin tuntumerkkien välittämisen lisäksi toinen merkitys. Uutisiin valittu kuva on mahdollista nähdä keinona vaikuttaa siihen, miten lukijoiden haluttiin suhtautuvat katoamiseen ja sen seuraamiseen, sillä sen kautta välittyi kuva iloisesta, nauravasta lapsesta.

Toimittaja käyttää useasti teksteissään F:n nimen yhteydessä ”pikku”-liitettä. Jo ensimmäisessä uutisartikkelissa hän kirjoittaa ”R:n lähteneen kotoaan pikku-F:n kanssa”.⁶⁸ Kyseisen etuliitteen käyttämisen F:n nimen yhteydessä voi nähdä pyrkimyksenä muodostaa tunnesidettä kadonneeseen. Samalla se korostaa F:n roolia lapsena, viattomana yhteiskunnan jäsenenä, joka vaatii huolenpitoa. Tämä yhdistettynä valokuvan välittämään kuvaan iloisesta ja onnellisesta lapsesta oli otollinen muodostamaan lukijalle tunnesiteen kadonneeseen. Pienen lapsen oleminen poissa vanhempiensa luota mahdollisesti herätti lukijoissa huolta. Toimittaja voi nähdä olleen tietoinen näiden yksityiskohtien aiheuttamista tunnereaktioista, sillä hän toi niitä toistuvasti esille, joskus jopa korostavaan sävyyn. ”Pikku-F:n” ja tämän kuvan esille nostaminen artikkeleiden otsikoissa vetoaakin lukijoiden moraalikäsitteeseen ja lisää kiinnostusta jatkaa tapauksen uutisoinnin seuraamista.

Kummastakaan kadonneesta ei luotu yksityiskohtaisia henkilökuvia kerronnan aikana. Toimittaja oli kuitenkin valinnut molemmista vain tiettyjä piirteitä ja ominaisuuksia, joita hän halusi tuoda lukijalle esille. R:stä ja F:stä muodostetut kuvat näyttivät palvelevan eri tarkoitusta. Kadonneiden välisen sukulaissuhteen korostaminen uutisartikkeleiden otsikoissa viestittää R:n vastuuta huolehtia lapsenlapsestaan. Myös R:n aviomies korosti heidän läheistä suhdettansa haastattelunsa aikana.

---

⁶⁶ Ilta-Sanomat 28.3.1990, 5.

⁶⁷ Ilta-Sanomat 4.1.1990, 5.

⁶⁸ Ilta-Sanomat 5.12.1989, 5.

Kotiriidan esille tuominen oli kuitenkin omiaan herättämään lukijassa epäilystä siitä, toimiko R täysin järkevästi lähtönsä jälkeen varsinkin, kun hän käyttäytyi itselleen poikkeuksellisella tavalla.

R:n epätavallisen käyttäytymisen lisäksi artikkeleissa tuodaan esille myös muita asioita, jotka herättivät lukijassa epäilystä hänen toimintaansa kohtaan. Poliisi ilmoitti R:n tuttavien saaneen puheluita, joiden soittaja oli kysynyt, millaisia vaikutuksia katoamisella oli ollut Mestilässä. Poliisi ja puheluiden vastaanottajat pitivät todennäköisenä, että soittaja olisi ollut R.⁶⁹ Puheluiden ohessa havainnot kaksikosta ympäri Suomea ja Teneriffalla luovat kerrontaa suunnitellusta karkaamisesta ja lapsen kidnappaamisesta. Toimittajan R:stä esille nostamat huomiot ja yksityiskohdat vahvistivat tätä narratiivia. Toimittajan voi nähdä tuoneen esille tekijöitä, jotka voisivat selittää äkkinäisen ja yllättävän katoamisen. Uutisartikkeleissa yritetään välittää lukijoille selitystä siihen, miksi katoaminen oli tapahtunut.

Sen sijaan, että toimittaja esittäisi katoamisen mahdolliseksi syyksi esimerkiksi onnettomuutta tai eksymistä, valitsi hän keskittyä luomaan lukijalle mielikuvaa R:stä katoamisen toteuttajana. Keskittyminen R:n poikkeavaan käytökseen ja tuohtuneeseen tunnetilaan antoivat lukijalle mahdollisuuden nähdä, että R oli kadonnut F:n kanssa omasta tahdostaan. Mikäli R olisi vienyt F:n pois vanhemmiltaan siitä ilmoittamatta, olisi hän syyllistynyt lapsen omavaltaiseen huostaanottoon tai lapsikaappaukseen, jos hän olisi vienyt F:n pois Suomesta. R:n toimintaa tarkastellaankin artikkeleissa hyvin paljon samalla tavalla kuin rikollisten käyttäytymistä aikakauden väkivaltarikosuutisoinnin yhteydessä. Tällaisissa tapauksissa uutisoinnissa keskityttiin enemmän syytettyyn kuin uhriin, sillä syytetyn käyttäytymisen kuvaaminen kannusti lukijaa tulkitsemaan omia moraalisia tuntemuksiaan. Tällöin lukijalla pystyi samaistumaan rikoksen tekijän toimintaan, ja pohtia omaa käyttäytymistään ja elämänsä olosuhteita. Pohdinnasta seurasi mahdollisesti yhteiskunnassa hyvinä pidettyjen arvojen ja normien uudistamista ja vahvistamista.⁷⁰

---

⁶⁹ Ilta-Sanomat 4.1.1990, 5.

⁷⁰ Surette 1998, 53, ks. Mäkipää 2004, 20, 27.

4. Tapaus 2 – Nelihenkisen perheen katoaminen lomamatkalla

Porvoon poliisi ilmoitti 18. heinäkuuta 1990 nelihenkisen perheen kadonneen lomamatkansa aikana Lapissa. Perhe K oli ilmoittanut palaavansa kesälomaltaan viimeistään heinäkuun alussa ollessaan juhannuksen aikoihin vierailmassa sukulaisillaan useilla eri paikkakunnilla Lapissa. Heinäkuun alkuun mennessä omaiset eivät kuitenkaan olleet kuulleet perheen palaamisesta, joten he tekivät perheestä katoamisilmoituksen poliisille. Kadonneista pyydettiin havaintoja heidän autonsa perusteella, ja silminnäkijähavaintojen avulla auto paikannettiin elokuussa Kyprokselle. Poliisi tavoitti perheen K lopulta Ruotsista Tukholman poliisin avulla eikä tapauksessa minkään viitannut rikokseen. Perheen isä A ilmoitti perheen katoamisen syynä olleen perheeseen kohdistuneet tappouhkaukset.⁷¹

4.1 Katoamistapauksesta muodostettu tarinan kaari

Ensimmäinen tapausta käsittelevä uutinen julkaistiin noin kolme viikkoa katoamisen jälkeen. Artikkelissa kerrotaan, ettei nelihenkinen perhe ollut palannut lomamatkalta kotiinsa, ja tekstin lopussa on paikallisen poliisin yhteystiedot mahdollisia näköhavaintoja varten. Kadonneiksi ilmoitettiin perheen vanhemmat ja heidän 1985 ja 1988 syntyneet lapsensa. Artikkelissa kerrotaan perheen liikkuvan TTA-215 rekisterikilvellä varustetulla Mercedes Benz -autolla.⁷² Ensimmäinen tapausta käsittelevä artikkeli on melko lyhyt, vain kolmen kappaleen mittainen, ja muistuttaakin sekä pituudeltaan että sisällöltään paljon aikakauden tyypillistä poikkeusuutisointia. Perheen K tapausta ei näytetty pitävän mitenkään tavattomana, vaan ensimmäinen julkaisun taustalla oli tarkoitus saada katoamiselle näkyvyyttä, jotta poliisi saisi kadonneista silminnäkijähavaintoja.

Tapauksesta julkaistiin yhteensä 14 artikkelia. Kuten ensimmäisen tapauksen kohdalla, myös perheen K katoamisen jälkeisistä tapahtumista muodostettu kerronta perustui viranomaisilta saatuihin tietoihin. Katoamisen tapahtumat esitettiin tapahtuneen seuraavasti: Perhe kyläili juhannuksen jälkeen sukulaistensa luona Puolangalla, jonka jälkeen he olivat ilmoittaneet suuntaavansa Kuusamoon 29. kesäkuuta.⁷³ Perhe oli tämän jälkeen nähty Vaasan huoltokorjaamossa korjauttamassa autoaan 2. heinäkuuta, ja 4. heinäkuuta he olivat olleet Kuopion kotieläinpihassa.⁷⁴

---

⁷¹ Ilta-Sanomat 19.7.1990, 5; 27.9.1990, 7.

⁷² Ilta-Sanomat 18.7.1990, 7.

⁷³ Ilta-Sanomat 19.7.1990, 5.

⁷⁴ Ilta-Sanomat 23.7.1990, 5.

Silminnäkijät kertoivat perheen matkustaneen laivalla Helsingistä Ruotsiin heinäkuun 10. päivä.⁷⁵ Kaksi päivää myöhemmin perhe nähtiin Tanskassa Rådbyn ja Puttgardenin väliä liikennöivällä lautalla.⁷⁶ 19. heinäkuuta kadonneiden auto havaittiin Joensuussa, ja samana päivänä auto oli nähty moottoritien vieressä matkalla Lahdesta Helsinkiin.⁷⁷ Saman päivän aikana auto oli myös kulkenut kohti Mäntsälää Hyvinkään ja Mäntsälän välisellä tiellä, jossa se oli havaittu myös perjantaina 20. heinäkuuta.⁷⁸ 21. heinäkuuta pysäköintivalvojat kertoivat nähneensä perheen nukkuvan autossansa Tampereen Pellavatehtaankadulla. Saman päivän iltana kadonneiden kerrotaan majoittuneen Helsingin Torni-hotelliin käyttäen väärää nimeä.⁷⁹ Vajaan kahden viikon tauon jälkeen perheen auto oli nähty Kyproksella 31. heinäkuuta.⁸⁰ Auto oli edelleen Kyproksella lauantaina 1. elokuuta.⁸¹ Perhe tavoitettiin lopulta syyskuun puolessa välissä Ruotsista.⁸²

Tutkielman ensimmäisessä tapauksessa toimittaja halusi esittää lukijalle tarinankaaren, jossa kadonneet olivat suunnitelleet paon Teneriffalle. Perheen K katoamisen kohdalla toimittaja ei kuitenkaan ollut valinnut yhtä tiettyä tarinankaarta. Esitetyn narratiivin mukaan perheen olisi tullut ajaa pitkiä matkoja ympäri Suomea ja Pohjoismaiden välillä hyvin lyhyessä ajassa. Uusia silminnäkijähavaintoja ilmoitettiin lähes jokaisessa uutisartikkelissa, mutta joko niiden yhteydessä tai seuraavassa artikkelissa kerrottiin, etteivät viranomaiset olleet pystyneet varmistamaan niistä kuin pari. Poliisi ilmoitti varmoiksi havainnoiksi ainoastaan sukulaisten tekemät havainnot ennen katoamista ja 31.8.1990 tehdyn havainnon perheen autosta Kyproksella. Todisteena autohavainnosta oli silminnäkijän ottama valokuva, joka julkaistiin myös havainnosta kertovan artikkelin yhteydessä.⁸³ Aiemmissa julkaisuissa esitettyjen havaintojen kommentointi ja niihin palaaminen eroavat tavanomaisesta poikkeusuutisoinnista.

Myös tässä tapauksessa poliisi oli keskeisenä toimijana. Artikkeleissa tuodaan esille myös muita henkilöitä, esimerkiksi perheen K vanhempien liikkeessä työskentelevä nainen,⁸⁴ mutta muiden osallisten haastatteluja ei ole toteuttanut toimittaja, vaan tiedot on saatu viranomaisilta. Tämän tapauksen uutisointi noudatteli siten perinteisiä poikkeusuutisoinnin piirteitä. Poliisille kuitenkin

---

⁷⁵ Ilta-Sanomat 24.7.1990, 7.

⁷⁶ Ilta-Sanomat 25.7.1990, 7.

⁷⁷ Ilta-Sanomat 26.7.1990, 40.

⁷⁸ Ilta-Sanomat 21.7.1990, 5; 27.7.1990, 5.

⁷⁹ Ilta-Sanomat 23.7.1990, 5.

⁸⁰ Ilta-Sanomat 8.8.1990, 5.

⁸¹ Ilta-Sanomat 6.8.1990, 5.

⁸² Ilta-Sanomat 27.9.1990, 7.

⁸³ Ilta-Sanomat 8.8.1990, 5.

⁸⁴ Ilta-Sanomat 24.7.1990, 7.

annettiin uutisoinnissa tapauksen edetessä enemmän inhimillisiä piirteitä. Ensimmäisissä artikkeleissa poliisi esittää tapaukseen liittyviä tietoja asiantuntijanäkökulmasta, mutta tapauksen edetessä poliisi alkaa kertomaan myös omia näkemyksiään tapaukseen liittyen. Poliisi kommentoi eräässä artikkelissa, ettei pitänyt rikoksen mahdollisuutta todennäköisenä, vaikkei uskonut perheen vain ”jääneen huvittelemaan”.⁸⁵ Toisessa artikkelissa samainen poliisi esittää kummastustaan katoamista kohtaan luonnehtien tapahtumaa ”kokonaisuudessaan varsin oudoksi ja kiharaiseksi”.⁸⁶

Poliisin tunteiden osoitus oli vielä 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa harvinaista, mutta niitä käytettiin yleensä poikkeuksellisen traagisten rikosten yhteydessä.⁸⁷ Poliisi ei kuitenkaan ilmaissut, että perheen K:n katoaminen olisi merkittävästi eronnut muista katoamistapauksista eikä tapauksessa ollut viittauksia rikokseen.⁸⁸ Toimittajan valinta kuvata poliisin tunneilmauksia artikkeleissa poikkesi näin ollen merkittävästi tavanomaisesta aikakauden poikkeusuutisoinnista. Erään artikkelin leipätekstissä toimittaja itse viittaa perheen K katoamisen olleen ”arvoituksellinen” ja kertoo samalla selvännäköijöiden olleen kiinnostuneita ratkaisemaan tapausta rajan takaa tulleiden vihjeiden avulla.⁸⁹ Vaikuttaakin, että toimittaja halusi luoda lukijoille mielikuvaa siitä, että katoamisen taustalla oli jotain arveluttavaa. Kyseessä voi olla ollut keino tehdä tapauksen uutisoinnista viihteellisempää ja saada lukija näin ollen kiinnostumaan sen seuraamisesta.

Artikkeleissa korostetaan tämän katoamistapauksen ympärille muodostettua salaperäistä kuvaa kertomalla perheen epätavallisesta käytöksestä. Eräässä artikkelissa ilmaistaan perheen olleen vaitonainen kertoessaan sukulaisilleen matkasuunnitelmistaan, mikä poikkesi heidän tavanomaisesta käyttäytymisestään.⁹⁰ Myöhemmin perheen esitetään nukkuneen autossa kahteen eri otteeseen, vaikkakaan poliisi ei pystynyt vahvistamaan kumpaakaan havaintoa.⁹¹ Perheen kerrotaan myös majoittuneen Helsingin Tornihotellissa käyttäen väärää nimeä.⁹² Sekä autossa nukkuminen että väärän henkilöllisyyden käyttäminen viittaavat tarkoitukselliseen piilotteluun tai pakoiluun. Kuvaa suunnitellusta katoamisesta vahvasti myös se, että toimittaja jakoi poliisilta saamansa tiedon siitä, että perheen vanhemmat myivät toisen omistamansa yrityksen muutama kuukausi ennen katoamista.⁹³ Vaikka poliisi ei epäillyt, että tapaukseen liittyisi mitään rikollista, artikkeleissa esille tuodut seikat

---

⁸⁵ Ilta-Sanomat 19.7.1990, 5.

⁸⁶ Ilta-Sanomat 21.7.1990, 5.

⁸⁷ Mäkipää 2004, 80–81.

⁸⁸ Ilta-Sanomat 26.7.1990, 40.

⁸⁹ Ilta-Sanomat 3.8.1990, 6.

⁹⁰ Ilta-Sanomat 19.7.1990, 5.

⁹¹ Ilta-Sanomat 23.1.1990, 5; 26.7.1990, 40.

⁹² Ilta-Sanomat 24.7.1990, 7.

⁹³ Ilta-Sanomat 24.7.1990, 7.

ovat omiaan muodostamaan lukijalle päinvastaisen mielikuvan. Vaikuttaakin, että toimittaja pyrki myös näillä valinnoilla ylläpitämään lukijoiden mielenkiintoa seurata tapauksen uutisointia.

Katoamistapausta käsittelevä viimeinen uutisartikkeli kertoo, että Ruotsin poliisi tavoitti perheen Tukholmassa. Perheen isä antoi *Apu*-lehdelle haastattelun, jonka pohjalta myös *Ilta-Sanomien* artikkeli oli kirjoitettu. Hän kertoi olleensa perheensä kanssa pakomatalla heihin kohdistuneiden tappouhkausten takia ja pakoilu toteutettiin yhteistyössä viranomaisten kanssa. Isä ei haastattelussa avannut syytä uhkausten takana tarkemmin, mutta kertoi olleensa ”väärässä paikassa, väärään aikaan”. Hän ei myöskään paljasta perheensä olinpaikkaa.⁹⁴ Perheen isän antama haastattelu vahvisti aiemmissa artikkeleissa muodostettua tarinankaarta ja näin ollen todentaa toimittajan luoman mielikuvan suunnitellusta katoamisesta lukijalle. Samalla se myös antaa syyn katoamisen taustalla, mikä ei ole poikkeusuutisoinnille tavanomaista.

Viimeinen artikkeli tarjoaa edellä esitetyn lisäksi myös vaihtoehdoisen tapahtumaketjun. Porvoon maakunnan poliisin kerrottiin kommentoineen perheen isän esittämää väitettä viranomaisten kanssa toteutetusta yhteistyöstä. Hänen mukaansa ne eivät pitäneet paikkaansa.⁹⁵ Toimittaja antoi lukijalle mahdollisuuden valita, uskooko hän poliisin antamaa virallista lausuntoa tapahtuneesta vai asianomaisen itsensä kertomaa versiota syyistä katoamisen taustalla. Yksiselitteisen vastauksen sijaan viranomaisten asiantuntijatiedon ohelle tarjottiin viihteellisempi vaihtoehto, jossa esitettiin katoamisen taustojen olleen suurempia kuin poliisi antoi ymmärtää. Ristiriitainen kuva kerronnan kulusta on omiaan aiheuttamaan keskustelua ihmisten välillä ja näin ollen lisäämään uutisen viihdearvoa suuren yleisön keskuudessa.

4.2 Kadonneista muodostettu kuva

Katoamistapauksen nelihenkisen perheen isän, A:n kerrotaan olleen katoamishetkellä naimisissa oleva 24-vuotias mies ja hänellä oli vaimonsa kanssa kaksi lasta.⁹⁶ Ammatiltaan A oli yksityisyrittäjä ja omisti vaimonsa kanssa vaatekaupan.⁹⁷ A:n ja hänen vaimonsa hääkuva julkaistiin myös joidenkin artikkelien yhteydessä ja siitä käy ilmi, että hän oli normaalipainoinen ja hänellä oli lyhyet vaaleat hiukset. Kuvan perusteella ei kuitenkaan pystynyt päättämään A:n pituutta tai mitä hänellä oli

---

⁹⁴ *Ilta-Sanomat* 27.9.1990, 7.

⁹⁵ *Ilta-Sanomat* 27.9.1990, 7.

⁹⁶ *Ilta-Sanomat* 23.7.1990, 5.

⁹⁷ *Ilta-Sanomat* 24.7.1990, 7.

mahdollisesti katoamishetkellä päällä.⁹⁸ Katoamistapauksessa muodostetussa kerronnassa A:n ulkonäöstä nostetut yksityiskohdat keskittyivät lähinnä tavanomaisiin tuntomerkkeihin. Kuten ensimmäisen tapauksen kohdalla, ei uutisartikkeleiden tekstiosioissa ole tarkempia mainintoja hänen ulkonäöstään, vaan lukijan täytyi tehdä päätelmiä pelkän kuvan perusteella. Hänen ikäänsä ei myöskään kerrota ensimmäisissä ilmoituksissa.

Toimittaja puhuu A:sta artikkelissaan ”perheen isänä”.⁹⁹ Hänen perhekeskeisyytensä korostetaan myös, kun toimittaja puhuu A:sta ja hänen vaimostaan useaan otteeseen vanhempina eikä erotellut kerronnan aikana, kumpaa osapuolta hän tarkoittaa. Eräässä artikkelissa kerrotaan myös A:n sukulaisten tehneen poliisille perheestä alkuperäisen katoamisilmoituksen.¹⁰⁰ Lukija voi tämän perusteella olettaa A:lla olleen läheiset välit sukulaistensa kanssa, sillä perheen epätavallinen käytös kyläilyn aikana ja poikkeavat matkasuunnitelmat saivat heidät huolestumaan. A:n rooli vanhempina välittyi toimittajan sanavalintojen kautta ja se oli läsnä koko katoamisen ympärille rakennetun kerronnan ajan. Perhekeskisyyden lisäksi A:n kuvauksessa nostetaan esiin myös, että hän oli ”liikkeenharjoittaja”.¹⁰¹

Vanhemman ja yksityisyrittäjän lisäksi toimittaja antoi A:lle kerronnassa myös toisenlaisen roolin. 31. heinäkuuta 1990 julkaistussa artikkelissa kerrotaan, ettei poliisi ottanut kantaa A:han kohdistuneisiin huumesyytöksiin. Samaisessa artikkelissa poliisi kommentoi, että tapausta tutkitaan puhtaasti omaisten tekemän katoamisilmoituksen takia.¹⁰² Huumesyytösten taustaa ei tuotu tarkemmin esille, mutta toimittajan valinta kertoa A:han kohdistuneista epäilyistä loivat hänestä kuvaa rikollisena. Toimittaja jatkoi huumesyytöksin liittyvää narratiivia 10. elokuuta 1990 julkaistussa artikkelissa, jossa hän tuo esille, että katoamistapausta tutkiva Pohjoismaiden yhteinen yhdysmies toimi pääasiassa huumetutkinnan parissa.¹⁰³ Kyseinen yksityiskohta on mainittu eräänlaisena sivuhuomiona, mutta sen kertominen saa lukijan yhdistämään A:n mielessään rikolliseen toimintaan. Huume-epäilyihin palattiin vielä myöhemmin, kun Apu-lehdestä lainatussa osiossa spekuloidiin mahdollisia syitä perheen saamien tappouhkausten takana.¹⁰⁴ A:n yhdistäminen huumausainerikollisuuteen näyttää olleen keino viihteellistää tapauksen uutisointia.

---

⁹⁸ Ilta-Sanomat 21.7.1990, 5.

⁹⁹ Ilta-Sanomat 31.7.1990, 6.

¹⁰⁰ Ilta-Sanomat 19.7.1990, 5.

¹⁰¹ Ilta-Sanomat 31.7.1990, 6.

¹⁰² Ilta-Sanomat 31.7.1990, 6.

¹⁰³ Ilta-Sanomat 10.8.1990, 44.

¹⁰⁴ Ilta-Sanomat 27.9.1990, 7.

Katoamistapauksen nelihenkisen perheen äidin, K:n kerrotaan olleen katoamishetkellä naimisissa oleva 27-vuotias nainen, jolla oli kaksi lasta aviomiehensä kanssa.¹⁰⁵ Julkaistusta hääkuvasta käy ilmi hänen olleen normaalipainoinen, ja että hänellä oli lyhyet vaaleat hiukset. Kuvassa hän seisoo miehensä vierellä, joten pituudeltaan hän oli hieman miestään lyhyempi. Kuvan perusteella ei kuitenkaan pysty tekemään muita ulkonäöllisiä päätelmiä eikä siitä näy, mitä hänellä oli katoamishetkellä päällään.¹⁰⁶ K:sta kerrotut ulkonäölliset yksityiskohdat vastasivat pitkälti hänen miehestään esille tuotuja piirteitä. K:n kerrotaan toimivan yksityisyrittäjänä yhdessä aviomiehensä kanssa.¹⁰⁷ Hänestä kerrotaan artikkeleissa kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin aviomiehestään A:sta. Tähän voinee olla syynä, että toimittaja halusi esittää katoamisen tapahtuneen A:n toimesta, jolloin tähän keskityttiin artikkeleissa myös enemmän. Tapauksen edetessä ja huumesyytösten esiin tullessa uutisten huomio keskittyi pääosin A:han, vaikka koko perhe olikin kadonnut.

Perheen lasten tapauksessa heidän ulkonäöstänsä muodostettu kerronta oli lähes olematon. Lapsista vanhempi J oli katoamishetkellä viisivuotias ja nuorempi L oli kaksivuotias. Molemmat heistä olivat tyttöjä.¹⁰⁸ Toisin kuin heidän vanhemmistaan, lapsista ei julkaistu uutisoinnin aikana yhtään valokuvaa, joten heidän ulkonäkönsä oli ikää ja sukupuolta lukuun ottamatta tuntematon. Silminnäkihavainnot kertovat kuitenkin nähneensä lapset leikkimässä ruotsinlaivan pallomeressä ja toisen heistä ratsastamassa hevosella kotieläinpihalla.¹⁰⁹ Näiden kuvausten perusteella lukija on voinut muodostaa kuvaa leikkisistä ja onnellisista lapsista. Toimittaja ei kuitenkaan näytä halunneen lukijan kiinnostavan paljon huomiota katoamistapauksen lapsiin, sillä heitä ei mainittu joissain artikkeleissa ollenkaan. Lapset voidaankin nähdä tämän katoamistapauksen uutisoinnissa sivullisina.

Kuten tutkielman ensimmäisen katoamistapauksen yhteydessä, ei myöskään tässä tapauksessa luotu kadonneista tarkkoja henkilökuvia. Perheen äidistä ja lapsista muodostetut kuvat jäivät hyvin ohuiksi ja vähäisiksi. Lasten osallisuus katoamisessa jäi kerronnan edetessä taka-alalla ja näyttääkin, että toimittaja oli välillä unohtanut lasten olemassaolon kokonaan keskittyessään heidän vanhempiinsa. Tämä on voinut toisaalta johtua siitä, että lapset olivat kadonneet yhdessä vanhempiensa kanssa, jolloin heidän oletettiin olevan turvassa. Myös havainnot lapsista leikkimässä ja ratsastamassa välittivät kuvaa siitä, ettei lapsilla ollut hätää, joten toimittaja saattoi tämän perusteella jättää lapset kerronnassaan taustalle. Perheen äiti taas kuvattiin usein aviomiehensä parina. Hänestä ei juurikaan

---

¹⁰⁵ Ilta-Sanomat 23.7.1990, 5.

¹⁰⁶ Ilta-Sanomat 24.7.1990, 7.

¹⁰⁷ Ilta-Sanomat 21.7.1990, 5.

¹⁰⁸ Ilta-Sanomat 21.7.1990, 5.

¹⁰⁹ Ilta-Sanomat 24.7.1990, 7; 23.7.1990, 5.

annettu kuvaa erillisenä henkilönä, vaan hänen kuvattiin olevan aina toinen ”vanhemmista” tai ”yrittäjästä”. Kokonaisuutena kadonneista muodostettiin vahvasti kuvaa perheenä.

Poikkeuksen tästä kerronnasta teki kuitenkin isästä muodostettu kuva. Myös isän perhekeskeisyyttä korostettiin äidin tapaan, mutta samalla lukijalle välittyi kuva rakoilevasta perheidyllistä. Epäilyt isän huume yhteyksistä muuttivat toimittajan valitsemaa diskurssia katoamistapauksen ympärillä. Epäilyjen jälkeen julkaistussa artikkelissa ei enää käsitellä ”perheen K katoamista”, vaan toimittaja puhuu siitä, miten ”A katosi vaimonsa ja kahden kouluikäisen lapsen kanssa”.¹¹⁰ Seuraavassa artikkelissa lukijalle vahvistetaan kuvaa isästä rikosentekijänä, kun esitetään tapausta tutkivan viranomaisen toimivan pääasiassa huume tutkinnan parissa. Poliisi ei löytänyt väitteille perusteita, mutta siitä huolimatta toimittaja valitsi tuoda ne esille uutisartikkeleissaan. Näiden esille tuominen mahdollisesti herätti lukijassa epäilyksiä perheen isän toimintaa kohtaan ja hänen mahdollista lainvastaista toimintaansa esitettiin eräänlaisena selityksenä perheen katoamiselle.

---

¹¹⁰ Ilta-Sanomat 8.8.1990, 5.

5. Johtopäätökset

Vuosina 1987–1991 julkaistiin *Ilta-Sanomissa* katoamistapauksiin liittyen yhteensä 281 artikkelia. Julkaisujen pääasiallinentarkoitus oli jakaa viranomaistiedotteita suuren yleisön keskuuteen. Kuitenkin tässä tutkimuksessa tarkastellut kaksi katoamistapausta saivat muihin verrattain paljon enemmän huomiota. Yksiselitteistä syytä tälle ei näytä olleen. Kadonneiden ikäjakauman ei voi nähdä suoranaisesti vaikuttaneen suureen julkaisumäärään. Molemmissa tapauksissa kadonneiden joukossa oli alaikäisiä, mutta tapausten julkaisuissa heidät esitettiin varsin erilaisina toimijoina. Ensimmäisen tapauksen kaksivuotias F sai uutisoinnissa paljon enemmän huomiota verrattuna toisen tapauksen lapsiin, viisivuotiaaseen J:hin ja kaksivuotiaaseen L:ään. Perheen K katoamistapauksen edetessä toimittaja jätti joissain artikkeleissaan mainitsematta lasten osallisuudesta katoamisessa. Sen sijaan ensimmäisen tapauksen F näytti olevan uutisoinnin keskipisteenä. Toimittajan luoma kuva F:stä viattomana ja huolenpitoa vaativana lapsena toimi yhtenä uutisoinnin kantavista voimista. On jopa mahdollista nähdä, että toimittaja yritti muodostaa lukijoille kuvaa F:stä tapauksen uhrina, joka joutui isoäitinsä kaappaamaksi. Artikkeleissa annetut perustiedot eivät tarjoa syytä lasten erilaiselle roolitukselle. Lasten ikä tai sukupuoli eivät toimi selittävinä tekijöinä, sillä F ja L olivat saman ikäisiä ja kaikki lapsista olivat samaa sukupuolta.

Yhtenä pääkysymyksistäni oli, miten kerrontaa on rakennettu katoamistapausten ympärille. Tutkielman tapaukset eroavat toisistaan kerronnan muodostumisen kannalta, eikä näin ollen kysymykseen ole yhtenäistä vastausta. F:n ja R:n katoamisesta julkaistut uutiset pitivät sisällään aikakauden poikkeusuutisoinnille tyypillistä juonellista tarinankulkua, jossa jokainen uutinen piti sisällään yhden narratiivin. Perheen K katoamisesta julkaistuissa uutisissa näin ei kuitenkaan ollut, vaan vanhoihin narratiiveihin palattiin uusimmissa artikkeleissa, jolloin tarinankaaresta muodostui verrattain sekava. Tapauksen uutisointi ei noudattele aikakaudelle tyypillistä poikkeusuutisointia eikä syytä poikkeavalle kirjoitustavalle juurikaan ole. Eräänä syynä voi olla, että tapausta ei pidetty enää jonkin ajan kuluttua katoamistapauksena. Uutisartikkeleiden diskurssin siirtyminen keskittymään enemmän perheen isän mahdolliseen rikostaustaan puoltaa myös tätä näkemystä.

Toiseksi halusin selvittää, millainen kuva kadonneista henkilöistä on muodostettu aikakauden iltapäivälehdissä. Kadonneista kerrottiin artikkeleissa tiettyjä ominaisuuksia ja piirteitä, joiden kautta lukijan oli mahdollista muodostaa heistä jonkinlaisia mielikuvia, mutta varsinaisia henkilökuvia ei julkaisuissa laadittu. Esille tuotujen ominaisuuksien määrä ja luonne vaihteli

kuitenkin huomattavasti tapausten henkilöiden välillä. Ensimmäisessä tapauksessa toimittaja esittää julkaisuissaan R:stä ainoastaan negatiivisia ominaisuuksia, esittäen hänen olleen katoamisiltaan tuohtunut ja toimineen äkkipikaisesti. Toimittaja myös implikoi lukijoille artikkeleissaan mahdollisuudesta, että olisi R:n toteuttanut hänen ja F:n katoamisen harkitusti. Perheen K katoamisen uutisoinnissa toimittaja taas keskittyi luomaan lukijoille perheen isästä mielikuvaa ylempään keskiluokkaan kuuluvana liikkeenharjoittajana, jolla oli mahdollisesti peitelty epäily huumausainerikoksesta. Sen sijaan perheen äidin ja kahden tyttären ominaisuuksien ja piirteiden kuvaaminen jäi uutisissa lähes olemattomaksi.

R:stä ja perheen K isästä muodostettu negatiivinen mielikuva on yksi keskeisimmistä tämän tutkielman löydöksistä. Heidän esille nostetuilla ominaisuuksillaan vaikuttaa olleen henkilökuvan luomisesta eriävä merkitys. Poikkeuksellisen käytöksen ja kyseenalaisen taustan esille nostaminen toimi keinona muodostaa lukijoille kuvaa R:stä ja perheen K isästä syyllisinä katoamisiin. Heidän roolinsa määritettiin toimittajan luomassa narratiivissa uudelleen. Tapauksen uutisoinnin edetessä he eivät olleet enää yksiä tapauksen kadonneista henkilöistä, vaan heidät esitettiin syyksi katoamisen tapahtumiselle. Heidät oli asetettu uutisten narratiivissa syyllisen asemaan ja heistä kerrottiin hyvin saman tyylistä kuin aikakauden rikosuutisoinnissa rikoksista epäillyistä tai niihin syyllistyneistä henkilöistä. Vaikuttaakin, että toimittajat olivat halunneet uutisoinnissa luoda lukijoilla vastausta kysymykseen ”miksi”, johon ei yleensä poikkeusuutisoinnissa pyritä vastaamaan. Tapauksen ympärille luotu spekulatio ja mahdollisten vastausten etsiminen voi nähdä olleen yksi keino lisätä tapausten uutisointiin viihdearvoa ja ylläpitää lukijoiden mielenkiintoa.

Viihdearvon merkittävyys korostui etenkin perheen K katoamisen uutisoinnin yhteydessä. Tapaus esitettiin poikkeuksellisen ja sen merkityksellisyyttä korostettiin usein. Myös poliisi esitti kummastustaan tapausta kohtaan haastattelun kautta, mikä eroaa merkittävästi aikakauden poikkeusuutisoinnin tavanomaisista käytänteistä, joissa viranomaisten rooli oli toimia asiantuntijanäkökulman välittäjänä lukijoille. Eräessä uutisartikkelissa esille tuotu selvännäkijän lausunto ei tarjoa tapaukselle mitään uutta relevanttia tietoa, mutta toimittaja valitsi nostaa sen esille todennäköisesti puhtaasti sen viihteellisen arvon takia. Samoin perheen isän mahdollinen yhteys huumerikollisuuteen tuotiin esille kahdessa eri artikkelissa, vaikka viranomaiset kommentoivat, ettei sillä ollut yhteyksiä katoamistapaukseen. Näin ollen vaikuttaakin, että toimittaja on tiedostanut suuren yleisön kiinnostuvan tapauksen seuraamisesta, mikäli mahdolliset epäilyt tuotaisiin esille ja on valinnut tietoisesti kirjoittaa niistä tapauksen yhteydessä. Viimeisimpänä kahden vaihtoehdoisen

lopun esittäminen loi spekulatiota tapauksen yksityiskohdista ja oli omiaan lisäämään keskustelua suuren yleisön keskuudessa.

Uutisointi seurasi paljon aikakauden poikkeusuutisointia, mutta epäselväksi jäi, noudatteliko katoamistapausten uutisointi sitä täysin. Pidemmän aikavälin tarkastelu ja vertaileva tutkimusote voisivat tarjota tähän vastauksen. Tutkielmassani käsitelin myös pelkästään *Ilta-Sanomien* uutisointia ja Suomen toisen iltapäivälehdten, *Iltalehden*, tarkastelu jäi puuttumaan. Tutkimustuloksista voisi saada kattavamman vertailemalla molempien lehtien uutisointia keskenään, ja näin muodostaa kokonaisvaltaisempia tuloksia iltapäivälehdistön uutisoinnista koskien katoamistapauksia. Mielenkiintoisena tutkimusmahdollisuutena pidän myös tosielämän rikoksia käsittelevien aikakauslehtien uutisoinnin tarkastelua. Näissä lehdissä on käsitelty myös katoamistapauksia ja lehtien perustamisesta on nähtävissä tosielämän rikosten uutisoinnin viihteellistyminen ja kuluttajien kysynnän lisääntyminen.

6. Lähteet ja kirjallisuus

I Painetut lähteet

Ilta-Sanomat (IS) 1987–1991.

II Tutkimuskirjallisuus

Bruun, Lars ym., *Viestinnän lait ja säännöt*. Oy Länsi-Suomi: Rauma, 1984.

Colin, Lindsey & Davie, William R., Missing White Woman Syndrome: How Media Framing Affects Viewers' Emotions. *Electronic News* 9: 1 (2015), 36–50, doi:10.1177/1931243115572822.

Heikkinen, Hannu, L.T., 'Kerronnallinen tutkimus'. Teoksessa Valli, Raine (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-Kustannus: Jyväskylä, 2018.

Hänninen, Vilma, 'Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä'. Teoksessa Valli, Raine (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-Kustannus: Jyväskylä, 2018.

Kivistö, Aino, *Kadonneen valkoisen naisen syndrooma Ilta-Sanomien ja MTV:n verkkouutisissa*. Journalismin koulutusohjelman opinnäytetyö, Haaga-Helian ammattikorkeakoulu, 2016.

Kunelius, Risto, *Viestinnän vallassa: johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. WS Bookwell Oy: Porvoo, 2003.

Lievonen, Marja, *Kadonnut henkilö, katoamisen oikeusvaikutukset ja kuolleeksi julistaminen*. Liiketalouden koulutusohjelman opinnäytetyö, Saimaan ammattikorkeakoulu, 2011.

Mäkelä, Maria & Karttunen, Laura. 'Kokemuksellisuus, mallitarina ja eksemplarisuus tarinallisen journalismin valtakaudella'. Teoksessa Virtanen, Mikko, Hiidenmaa, Pirjo & Nummi, Jyrki (toim.). *Kertomuksen keinoin: tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa*. Gaudeamus: Helsinki, 2020, 253–284.

Mäkipää, Leena, *Henkirikos Ilta-Sanomissa: journalistisen kulttuurin murros ja rikosjournalismi*. Edita Prima Oy: Helsinki, 2004.

- Pajuoja, Jussi & Salminen, Markku, *Kadonneet henkilöt*. Kirjapaino Lasse Helle Oy: Helsinki, 1996.
- Pantti, Mervi, 'Tunteellisempaa journalismia'. Teoksessa Väliverronen (toim.). *Journalismi murroksessa*. Gaudeamus: Helsinki, 2009, 193–206.
- Ruuskanen, Sauli, *Kuolema iltapäivällä: postmoderni subjekti ja reaalinen iltapäiväjournalismissa*. Juvenes Print: Tampere, 2010.
- Seppä, Lauri, ”*Olis niin paljon helpompaa sanoa, että hän olis kuollut*”: Tutkielma siitä, kuinka tv-sarja rakentaa mielikuvia katoamisesta. Sosiaali antropologian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 2016.
- Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo, *Sanomia kaikille – Suomen lehdistön historia*. Oy Edita Ab: Helsinki, 1998.
- Virtanen, Mikko T. 'Kertomukset mediassa ja tietokirjallisuudessa: kielen- ja kirjallisuudentutkimuksen yhteisellä alueella'. Teoksessa Virtanen, Mikko T., Hiidenmaa, Pirjo & Nummi, Jyrki (toim.). *Kertomuksen keinoin: tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa*. Gaudeamus: Helsinki, 2020, 6–18.

Liite 1:

Vuosina 1987–1991 Ilta-Sanomissa ilmestyneet katoamisiin liittyneet uutisartikkelit

	1987	1988	1989	1990	1991	Yhteensä
<i>Kaikki artikkelit</i>	84	42	54	60	41	281
<i>Miehet</i>	57	21	40	25	27	170
<i>Naiset</i>	23	20	10	19	8	80
<i>Sekä miehiä että naisia</i>	1	1	2	15	1	20
<i>Ei tietoa sukupuolesta</i>	3	0	2	1	5	11
<i>Alaikäiset</i>	12	9	21	35	12	89
<i>Vanhukset</i>	10	4	7	3	1	25
<i>Vesistöt</i>	15	10	13	9	16	63

(Lähde: Ilta-Sanomat 1987–1991)